

Piotr ŚWISTAK

Uniwersytet Warszawski

DAŻENIE SZKOCJI DO NIEPODLEGŁOŚCI NA TLE REFERENDUM DOTYCZĄCEGO OPUSZCZENIA UNII EUROPEJSKIEJ PRZEZ WIELKĄ BRYTANIĘ

Abstrakt:

Artykuł zawiera analizę działań podjętych przez rząd Szkocji, mających doprowadzić do niepodległości tego kraju. Podjęta zostaje próba odpowiedzi na pytanie jakie konsekwencje może mieć dla tego kraju opuszczenie Wielkiej Brytanii. Ponadto praca odnosi się do wyników referendum dotyczącego opuszczenia przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej z 2016 roku, co stanowi punkt wyjścia do dalszych rozważań na temat przyczyn nasilających się postaw niepodległościowych w Szkocji. Omówione na kilku przykładach zostały również bezpośrednie konsekwencje Brexitu dla tego kraju. Autor wykazuje, że przyszłość Szkocji jest niepewna, bowiem niejasny jest wynik potencjalnego referendum niepodległościowego, jak również ewentualna ponowna zgoda rządu w Londynie na jego przeprowadzenie.

Słowa kluczowe: Szkocja, Brexit, niepodległość, Unia Europejska, Wielka Brytania, referendum.

Stanowisko Szkocji wobec Brexitu

Mieszkańcy Wielkiej Brytanii w referendum dotyczącym przynależności do Unii Europejskiej, przeprowadzonym 23 czerwca 2016 r., opowiedzieli się za opuszczeniem Wspólnoty. Nie był to jednak wynik jednogłośnie patrząc z perspektywy krajów wchodzących w skład Zjednoczonego Królestwa. Za opuszczeniem Unii Europejskiej opowiedziały się Anglia oraz Walia, jednak mieszkańcy Szkocji i Irlandii Północnej wyrazili wolę pozostania członkami organizacji. Fakt formalnego opuszczenia Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię (tzw. *Brexit*), które dokonało się 31 stycznia 2020 r., doprowadził do wzmożenia głosów coraz wyraźniej nawołujących do opuszczenia przez Szkocję Zjednoczonego Królestwa. Na siłę tych postulatów wpływa dodatkowo niezadowolenie w Szkocji ze sposobu, w jaki z pandemią Covid-19 radzi sobie

Świstak, P., 2021. Dążenie Szkocji do niepodległości na tle referendum dotyczącego opuszczenia Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię, Przegląd Geopolityczny, 37, s. 92-103.

rząd w Londynie. Szkocja znajduje się na rozdrożu i próbuje na nowo zdefiniować swoje miejsce w Zjednoczonym Królestwie.

Pomimo tego, że świat przyjął wyniki referendum w Wielkiej Brytanii z dużym zaskoczeniem, to niespodzianką nie był już jego rezultat w samej Szkocji (62% za pozostaniem¹). Demograficzna przewaga Anglii w Zjednoczonym Królestwie (85%, za Paddison, Rae, 2017), która najwyraźniej spośród czterech krajów opowiedziała się za opuszczeniem Unii (53.4%), zdecydowała o tym, że pomimo wyraźnej chęci Szkotów do pozostania we Wspólnocie, Wielka Brytania jako całość opowiedziała się za opcją „*Leave*”. Szkocja zanotowała najwyższe poparcie dla pozostania, w każdej z 32 jednostek administracyjnych tego kraju większość uprawnionych zagłosowała za „*Remain*” (od 50,1% za pozostaniem w Moray, do największego wyniku 74,4% w Edynburgu)² (ryc. 1, tab. 1).

Tab. 1. Wyniki referendum dot. członkostwa w UE (%)

	Głosy za pozostaniem w Unii („ <i>Remain</i> ”)	Głosy za opuszczeniem Unii („ <i>Leave</i> ”)
Anglia	46.6	53.4
Szkocja	62.0	38.0
Walia	47.5	52.5
Irlandia Północna	55.8	44.2
UK	48.1	51.9

Źródło: https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results [dostęp: 20.04.2021]

Ryc. 1. Wyniki referendum dot. członkostwa w UE w podziale na jednostki administracyjne. Kolor jasny – większość głosów za pozostaniem w UE, kolor ciemny – większość głosów za opuszczeniem Unii.

Źródło: https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results [dostęp: 20.04.2021]

¹ https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results [dostęp: 20.04.2021]

² https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results [dostęp: 20.04.2021]

Pomimo tego, jednoznaczne opowiedzenie się SNP za pozostaniem w Unii Europejskiej miało wpływ na wyraźną postawę Szkocji w referendum na temat Brexitu. W kampanii przedreferendalnej stojąca na czele SNP Nicola Sturgeon podkreślała rolę Unii Europejskiej w ochronie praw pracowniczych, praw człowieka, sprawiedliwości społecznej, które miałyby być zagrożone ze strony Konserwatystów sprawujących władzę w Wielkiej Brytanii (Czapiewski 2017). Dynamika kampanii referendalnej była jednak daleka od oczekiwań zwolenników opcji „*Remain*”, ze względu na to, że 8 maja tego samego roku, a więc półtora miesiąca przed referendum na temat Brexitu, w Szkocji odbywały się wybory parlamentarne (wygrane pewnie przez SNP, która uzyskiwała 46,5% głosów)³. Wszystkie partie będące członkami szkockiego parlamentu opowiadały się jednoznacznie za pozostaniem, przez co kampania wyborcza w niewielkim stopniu odnosiła się do tematyki europejskiej. Pomimo tego, manifest wyborczy SNP zawierał oddzielny rozdział poświęcony Unii, przedstawiający korzyści z członkostwa we Wspólnocie: poprawę praw pracowniczych i warunków pracy, urlopy rodzicielskie, świadczenia chorobowe, dostęp do rynku handlowego UE (Czapiewski, 2017). Po poznaniu wyników referendum, rząd szkocki określił dwa warunki opuszczenia Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię, które miały mieć decydujące znaczenie w kontekście dalszego pozostania Szkocji w Zjednoczonym Królestwie: dostęp do wspólnego rynku oraz swoboda przemieszczania się (Birrell, Gray, 2017). Jak wiemy z perspektywy czasu, żaden z tych dwóch warunków nie został całkowicie spełniony.

SNP od lat 80 XX w. była konsekwentna w swojej wizji Szkocji jako pełnoprawnego członka Unii Europejskiej. Z kolei Partia Niepodległości Zjednoczonego Królestwa (*United Kingdom Independence Party - UKIP*) od początku za cel obrała opuszczenie Wspólnoty. Ta różnica w podejściu do UE pomiędzy dwoma partiami z niepodległością na sztandarach znacznie ograniczyła możliwość pozyskiwania szerokiego poparcia w Szkocji dla UKIP. Zupełnie inaczej sytuacja wyglądała w Anglii, gdzie jedyna partia jasno popierająca dalsze członkostwo w UE, Liberalni Demokraci, nie stanowiła konkurencji dla UKIP, oferując całkowicie inną wizję państwa (Paddison, Rae, 2017). Natomiast Partia Konserwatywna oraz Partia Pracy miały mniej zdecydowane podejście do Unii Europejskiej, co pozwoliło UKIP powiększać grono zwolenników. UKIP w ogólnokrajowych wyborach w 2015 roku uzyskała 1,6% głosów w Szkocji, w porównaniu do 14,6% w Anglii (Paddison, Rae, 2017). W konsekwencji mogło to mieć duży wpływ na ostateczny wynik referendum dotyczącego członkostwa w Unii.

---

³ <https://www.bbc.co.uk/news/election/2016/scotland/results> [dostęp: 20.04.2021]

Warto również podkreślić, co zauważył Henderson i in. (2017), że istnieje korelacja między identyfikacją narodową a postawą w referendum na temat Brexitu. Osoby identyfikujące się jako wyłącznie Szkoci a nie Brytyjczycy oraz bardziej Szkoci niż Brytyjczycy znacząco bardziej skłonni byli zagłosować za pozostaniem we Wspólnocie (na podstawie badań przeprowadzonych przed referendum). Podobny wniosek Henderson i in. (2020) przedstawili na podstawie analizy wyników samego referendum: silna narodowa identyfikacja jako Szkota wiązała się z dużym prawdopodobieństwem głosowania za „*Remain*”.

Dążenia do ponownego referendum niepodległościowego w Szkocji

Po przegranej w referendum zwolenników pozostania w Unii, w Szkocji ponownie nasiliły się postawy niepodległościowe. Wpływ na to miało opuszczenie przez Szwecję Wspólnoty, pomimo wyraźnej chęci dalszej integracji, oraz konfrontacyjna postawa londyńskiego rządu w stosunku do Unii, mogąca doprowadzić do tzw. „*hard Brexit*”, czyli opuszczenia zarówno unii celnej jak i rynku wewnętrznego (McEwen, Murphy 2021). Narzucenie woli mniejszym krajom ze strony większości, czyli najsilniejszej w Zjednoczonym Królestwie Anglii, wzmogło podziały terytorialne w Wielkiej Brytanii, które i bez tego były na tyle duże, że w Szkocji przeprowadzono referendum niepodległościowe (Paddison, Rae, 2017). Nawet premier Walii, pomimo tego, że Walijszczyki w większości zagłosowali za opuszczeniem Unii, podkreślała bezpośrednio po referendum konieczność tego, by walijski rząd brał aktywny udział w negocjacjach warunków opuszczenia Unii, tak aby chronić interesy Walijszczyków (Birrell, Gray, 2017), co też może wskazywać na pewien dystans i brak pełnego zaufania w stosunku do rządu w Londynie. Pomimo początkowych prób włączenia rządów poszczególnych krajów do negocjacji umowy brexitowej z Unią Europejską, wkrótce rząd Wielkiej Brytanii jasno stwierdził, że negocjacje z Brukselą będzie prowadzić samodzielnie, a także oznajmił, że Szkocja nie powinna się spodziewać specjalnego traktowania w tej umowie. Rządy Szkocji i Walii z kolei wyraziły frustrację z powodu ich nikłego zaangażowania w negocjowanie warunków wyjścia z UE (Birrell, Gray, 2017). Wyrażano zdziwienie, że sekretarze stanu Szkocji, Walii oraz Irlandii Północnej nie zostali nawet członkami specjalnego komitetu przy rządzie brytyjskim, odpowiedzialnego za negocjacje z Brukselą.

Dość zrozumiałe jest, że to rząd szkocki był najbardziej krytyczny w stosunku do rządu brytyjskiego w zakresie organizacji negocjacji z Unią Europejską. Jak wskazują McGarvey i Stewart (2016), brało się to z całkowitego odrzucenia postawy rządu w Londynie wobec Szkocji i przekonania o dużej roli Szkocji we Wspólnocie, związanej z tym, że kraj ten jest samodzielnie zarządzany, ma mocno rozwinięte funkcje państwa opiekuńczego, a jego społeczeństwo jest silnie zaangażowane w integrację z Unią Europejską. W

Szkocji żyje również 180 tysięcy obywateli innych krajów Unii, co stanowi około 20% wszystkich pracowników pracujących w sektorach edukacji, zdrowia oraz administracji publicznej (Birrell, Gray, 2017). Z tego też powodu wyrażano zaniepokojenie, że ze względu na utratę funduszy strukturalnych, niemożliwe będzie utrzymanie tych poziomów zatrudnienia. Co interesujące, jak pokazały w swojej pracy Sotkasiira i Gawlewicz (2020), sprzyjająca imigrantom z Unii Europejskiej postawa szkockiego rządu spotyka się z aprobatą wieloetnicznego szkockiego społeczeństwa. W przeprowadzonych wywiadach mieszkańcy wypowiadali się pozytywnie o politykach, którzy doceniali rolę imigrantów z krajów UE w społeczeństwie. Wielu również podkreślało to, że taka postawa na nowo wzmacniała ich tożsamość narodową jako Szkotów. Jednocześnie akcentowali jednak, że zdają sobie sprawę, że kwestia imigracji musi rozstrzygnąć się na poziomie rządu Wielkiej Brytanii.

Warto również podkreślić, że to Szkocja, Walia oraz Irlandia Północna w największym stopniu korzystały z funduszy europejskich przeznaczonych na rolnictwo, rozwój wsi oraz rozwój regionalny. Podnoszono zatem obawy, że rząd brytyjski nie będzie skłonny do dalszego wspierania tych sektorów (Birrell, Gray, 2017). Utrata funduszy strukturalnych w znacznym stopniu może również ograniczyć niektóre działania związane z polityką społeczną w Szkocji.

Premier Szkocji wkrótce po poznaniu wyników referendum na temat przynależności Wielkiej Brytanii do Unii, zapowiedziała ponowne referendum niepodległościowe między jesienią 2018 a wiosną 2019 (Tierney, 2017). W założeniu miało to doprowadzić do tego, aby Szkocja pozostała w Unii Europejskiej zanim oficjalnie opuści ją Wielka Brytania. Do referendum niepodległościowego w zapowiadany czas nie doszło, formalny wniosek został odrzucony przez premier Theresę May, która podniosła argument, że Szkoci nie będą w stanie podjąć decyzji, nie wiedząc na jakich warunkach Wielka Brytania faktycznie opuści Unię Europejską („*now is not the time*”).⁴ Warto zauważyć, że na ewentualne referendum niepodległościowe w Szkocji zgodę wyrazić musi rząd w Londynie (i nie jest prawnie zobligowany, aby to zrobić, jest to dobrowolna decyzja). Referendum może się odbyć na podstawie „sekcji 30” (*section 30 order*), zapisanej w Akcie Szkocji z 1998 roku, która pozwala na czasowe przekazanie Szkocji kompetencji normalnie przysługujących rządowi Wielkiej Brytanii. W tym przypadku, przekazanie takich kompetencji byłoby niezbędne do przeprowadzenia ponownego referendum. W grudniu 2019 r., Nicola Sturgeon oficjalnie wniosła o uruchomienie tego artykułu celem przeprowadzenia referendum niepodległościowego w 2020 roku. Było to spełnieniem deklaracji wyborczej złożonej przed wygranymi przez SNP wyborami do szkockiego parlamentu w 2019 roku (obok podkreślania roli Unii

---

⁴ <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/second-referendum-scottish-independence> [dostęp: 20.04.2021]

Świstak, P., 2021. Dążenie Szkocji do niepodległości na tle referendum dotyczącego opuszczenia Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię, Przegląd Geopolityczny, 37, s. 92-103.

Europejskiej dla Szkocji i poparcia dla drugiego referendum na temat Brexitu).⁵ Wniosek ten ponownie został odrzucony, tym razem przez premiera Borisa Johnsona, który skwitował, że referendum przeprowadzone w 2014 roku było jedyną okazją żyjącego pokolenia („*once in a generation vote*”). Po stronie rządu szkockiego prace nad referendumentem zostały jednak przerwane w marcu 2020 roku ze względu na pandemię Covid-19. Z zapisów prawa wynika, że rząd Szkocji nie może wprowadzać ustawodawstwa zarezerwowanego dla rządu Wielkiej Brytanii, co dotyczy również Unii Królestw Szkocji i Anglii, jednak faktycznie te zapisy nigdy nie były zaopiniowane przez sąd, w związku z czym to może stanowić pewną drogę dla rządu Szkocji w przypadku dalszych prób przeprowadzenia referendum (Tierney, 2017).

Twarda postawa SNP w dążeniu do ponownego referendum na temat niepodległości Szkocji zaowocowała sukcesem politycznym, jakim był wynik wyborów powszechnych („*General Election*”) w 2019 roku. Zdobyła ona 48 z 59 możliwych miejsc przypadających dla Szkocji, a zatem twarda postawa jej polityków spotkała się z dużym uznaniem wśród wyborców. Dla porównania Partia Konserwatywna straciła ponad połowę szkockich parlamentarzystów, a Partia Pracy zdołała wprowadzić tylko jednego członka parlamentu (Stolz, 2020).

Należy tutaj podkreślić, że nie wszystkie szkockie partie popierają ponowne referendum dotyczące niepodległości. W trwającej kadencji parlamentu, dwie partie (SNP i Zieloni) są za, jednak Partia Pracy, Konserwatyści i Liberalni Demokraci opowiadają się przeciwko organizacji kolejnego głosowania w tym temacie.⁶ Partia Pracy w trwającej kampanii przed wyborami do parlamentu, które mają się odbyć 6 maja 2021 roku, określa ponowne referendum jako „niechciane i niepotrzebne”, dodatkowo podkreślając konieczność odbudowy Szkocji po pandemii, co zdaniem lidera tej partii, Anasa Sarwara, wyklucza możliwość poparcia dla referendum w kadencji kolejnego parlamentu.⁷ Z przedwyborczych sondaży wynika jednak, że w Holyrood, jak często nazywany jest szkocki parlament, utrzyma się większość rządząca sprzyjająca ruchowi niepodległościowemu. Sondaże z połowy kwietnia 2021 pokazują, że SNP zdobędzie co najmniej 65 na 129 miejsc, a Nicola Sturgeon obiecuje ponowną próbę przeprowadzenia referendum niepodległościowego, przewidując tym samym, że rząd brytyjski ma tym razem zaakceptować jej prośbę.⁸ Na liderce SNP ciążyć będzie coraz większa presja, aby obiecane przez jej partię referendum faktycznie przeprowadzić. Wynik majowych wyborów może mieć kluczowe znaczenie dla przyszłości sojuszu szkocko-

---

⁵ <https://www.instituteforgovernment.org.uk/manifesto-tracker> [dostęp: 20.04.2021]

⁶ <https://www.instituteforgovernment.org.uk/manifesto-tracker> [dostęp: 20.04.2021]

⁷ <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-56252565> [dostęp: 19.04.2021]

⁸ <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-50813510> [dostęp: 20.04.2021]

angielskiego, bowiem siła mandatu SNP może mieć duży wpływ na postawę, jaką wobec dążeń niepodległościowych szkockiego rządu przyjmie Boris Johnson. To na nim ciążyć będzie odpowiedzialność za umiejętne rozegranie tematu szkockiej niepodległości i oddalenie w czasie ewentualnego rozpadu Zjednoczonego Królestwa.

Jednak bez względu na to, jaki stosunek do referendum niepodległościowego mają politycy, kluczowe znaczenie ma to, jak w ewentualnym głosowaniu wypowiedzieliby się mieszkańcy tego kraju. Od momentu opublikowania wyników głosowania na temat pozostania Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej, większość Szkotów w przeprowadzonych badaniach opowiadała się za pozostaniem części Wielkiej Brytanii. Jednak od połowy 2020 r. niewielką przewagę w sondażach zaczęli uzyskiwać zwolennicy niepodległości: w szczytowym momencie średnia sondażowa dla odpowiedzi „za” wynosiła 54,3% (z uwzględnieniem niezdecydowanych).⁹ Jednak od początku 2021 roku ten trend zaczął się odwracać. W badaniu przeprowadzonym między 2 a 7 kwietnia 2021 roku, odpowiedzi „za” i „przeciw” uzyskały po 45% poparcia.¹⁰

W związku z tym, nawet w przypadku sukcesu Nicolii Sturgeon w dążeniu do ponownego referendum, jego potencjalny wynik pozostaje niejasny (wykres 1).

Wykres 1. Czy Szkocja powinna być niepodległym krajem? Średnia sondażowa dla odpowiedzi „Tak” i „Nie”, bez niezdecydowanych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Britain Elects (britainelects.com).

⁹ <https://www.newstatesman.com/politics/scotland/2021/04/scottish-independence-poll-tracker-will-scotland-vote-leave-uk> [dostęp: 20.04.2021]

¹⁰ <https://www.scotsman.com/news/politics/nicola-sturgeon-to-fall-short-of-majority-as-alex-salmonds-alba-party-deprives-snp-of-key-list-seats-poll-shows-3192641> [dostęp: 20.04.2021]

Przyszłość niepodległej Szkocji

W przypadku faktycznego rozstania Szkocji z Wielką Brytanią, władze w Edynburgu musiałyby odpowiedzieć na wiele istotnych pytań, między innymi na jakiej zasadzie opuścić Wielką Brytanię, jaką walutę przyjąć oraz czy zostać ponownie członkiem Unii Europejskiej. Patrząc na postawę szkockich władz i ich podejście do Brexitu, ponowne członkostwo w Unii Europejskiej wydawać się może naturalnym krokiem. Jednak cały proces może się okazać długotrwały i prawnie skomplikowany. Szkocja prawdopodobnie byłaby traktowana jako trzeci kraj i musiałaby przejść pełną procedurę akcesyjną na podstawie artykułu 49 Traktatu o Unii Europejskiej. Wiązałoby się to zatem z negocjacjami akcesyjnymi oraz wymagałoby zgody krajów członkowskich i spełnienia kryteriów kopenhaskich.

Próba samodzielnego członkostwa Szkocji w Unii Europejskiej mogłaby się wiązać z szeregiem różnych problemów. Na przykład granica pomiędzy Szkocją a Anglią stałaby się zewnętrzną granicą Unii Europejskiej, w związku z czym Szkocja, nawet w przypadku udanych negocjacji dotyczących swobodnego przepływu ludności na granicy z Wielką Brytanią, wciąż byłaby odpowiedzialna za nadzór celny nad towarami wwożonymi na teren Unii. Przede wszystkim musiałaby kontrolować produkty pochodzenia zwierzęcego oraz roślinnego (McEwen, Murphy, 2021). Jak wskazuje raport z 2021 roku, przygotowany przez Institute for Government, cały proces zostania członkiem Unii Europejskiej po tym jak Szkocja stałaby się niepodległym krajem, mógłby zająć nawet 10 lat, a Szkocja prawdopodobnie musiałaby przyjąć euro jako swoją walutę (a według sondażu przeprowadzonego przez YouGov tylko 18% Szkotów popiera ten pomysł).¹¹ Innym potencjalnym problemem dla Szkocji może być Wspólna Polityka Rybołówstwa, która spotykała się z dużym niezadowoleniem i prawdopodobnie jej zapisy też wymagałyby specjalnych negocjacji, podobnie jak umowa dotycząca ewentualnego wejścia Szkocji do strefy Schengen. Ponadto, autorzy raportu podkreślają, że szkoccy przedsiębiorcy handlują trzykrotnie więcej z resztą Zjednoczonego Królestwa, niż ze wszystkimi państwami Unii Europejskiej. W związku z tym sugerują, że ewentualna decyzja o członkostwie w Unii powinna być poprzedzona rachunkiem zysków i strat, ze względu na możliwe trudności handlowe z krajem spoza Unii, jakim byłaby wtedy dla Szkocji reszta Wielkiej Brytanii. Trzeba mieć bowiem świadomość, że swobodna wymiana handlowa i ze Zjednoczonym Królestwem i jednocześnie z Unią Europejską, jest już po prostu dla rządu w Edynburgu niemożliwa.

11

https://d25d2506sfb94s.cloudfront.net/cumulus_uploads/document/cqi01wjj1n/Internal_Scot_Independence_200129.pdf [dostęp: 20.04.2021]

Pewną możliwość daje utworzenie unii celnej z Wielką Brytanią zamiast z Unią Europejską, tak aby zminimalizować potencjalne problemy, które mogłyby się pojawić na granicy z przyszłym sąsiadem. Niektóre kraje wyznaczyły taką drogę po uzyskaniu niepodległości. Przykładowo Czechy i Słowacja pozostawały po rozpadzie Czechosłowacji w unii celnej, aż do przystąpienia obu krajów do Unii w 2004 roku (Paun i in., 2021). Otwarte pozostaje jednak pytanie, czy takie rozwiązanie byłoby korzystne dla szkockiego rządu, ze względu na to, że w takim przypadku kraj ten zmagalby się ze skutkami tak zwanego „twardego Brexitu”, który zdaniem SNP uderza w kulturowe, społeczne i gospodarcze interesy Szkocji (Paun i in., 2021). Inną potencjalną drogą dla niepodległej Szkocji może być relacja z Unią Europejską na wzór norweski, czyli członkostwo w Europejskim Stowarzyszeniu Wolnego Handlu i udział w strefie Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Nie jest też jednoznacznie jasne, że kraje członkowskie Unii poparłyby rozszerzenie Wspólnoty. Dochodzące głosy z Francji sugerują konieczność wcześniejszej reformy struktur Unii, zanim przyjęte do organizacji zostaną nowe państwa. Z drugiej jednak strony Niemcy, dysponujące najsilniejszym głosem, dość pozytywnie wypowiadają się na temat przyjęcia do struktury państw bałkańskich, takich jak Albania czy Macedonia Północna.

Opuszczenie Unii Europejskiej wiązało się dla Szkocji z wieloma problemami, przede wszystkim dotyczącymi handlu z Unią Europejską. Część polityków Partii Konserwatywnej podkreślała korzyści dla Szkocji płynące chociażby z braku obowiązywania Wspólnej Polityki Rybołówstwa, jednak Nicola Sturgeon, liderka SNP, uwypuklała szkodliwe dla jej kraju zapisy w umowie brexitowej. W przypadku rybołówstwa obowiązuje pięć i pół roku okresu przejściowego, podczas którego obowiązują w części zasady dotyczące połowu ustanowione przez Brukselę. W przypadku eksportu owoców morza, każdy z pojemników musi przejść kontrolę weterynaryjną przed eksportem z kraju, co doprowadziło do dużych opóźnień w dostawie produktów oraz utratę wielu zamówień od odbiorców, głównie we Francji oraz Hiszpanii.¹² Jednym z dość często podnoszonych przez premier Szkocji przykładów pomniejszania roli kraju oraz nieuwzględnienia jego potrzeb w umowie jest wyłączenie z niej sadzeniaków ziemniaka, które dla Szkocji są ważnym produktem eksportowym o wartości 112 milionów funtów rocznie, z czego jedna piąta trafiała do Unii Europejskiej.¹³ Stało się to pomimo tego, że większość produktów żywnościowych od 1 stycznia 2021 może swobodnie trafiać do Unii. Stąd podkreślanie niezadowolenia przez Szkotów, dla których sadzeniaki są jednym z

---

¹² <https://www.theguardian.com/politics/2021/jan/13/fresh-seafood-exports-scotland-eu-halted-fishing-brexit>

¹³ <https://www.theguardian.com/politics/2020/dec/24/scottish-seed-potato-farmers-sold-out-in-brexit-deal-says-snp>

charakterystycznych produktów krajowych. Ich sprzedaż będzie niemożliwa również do Irlandii Północnej, bowiem w takim przypadku będzie przebiegać na zasadach wyznaczonych przez Unię Europejską.

Na początku 2021 roku pojawiać zaczęły się doniesienia o firmach szkockich, które ze względu na blokady handlowe zaczęły przenosić swoją działalność na teren Unii Europejskiej. W związku z pojawiającymi się problemami, SNP zapowiedziała, że będzie się domagać od premiera Borisa Johnsona miliardów funtów rekompensaty ze względu na ponoszone przez Szkocję koszty umowy, którą wynegocjował z Unią Europejską.¹⁴

Konkluzje

Od czasu referendum decydującego o opuszczeniu przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej, rząd Szkocji prowadzi konsekwentną politykę mającą doprowadzić do niepodległości kraju. Rząd Wielkiej Brytanii pozostaje nieugięty w sprawie zgody na przeprowadzenie ponownego referendum na temat niepodległości Szkocji, jednak jasna postawa rządzącej w Szkocji SNP oraz duże poparcie społeczne jakim cieszy się ta partia, może ostatecznie wywrzeć skuteczną presję i doprowadzić do tego, że Szkoci ponownie wypowiedzą się na temat rozstania z resztą Zjednoczonego Królestwa. Podczas gdy ewentualny wynik takiego referendum pozostaje niejasny, Szkocja jako niepodległy kraj najprawdopodobniej dążyć będzie do tego, by ponownie zostać członkiem Unii Europejskiej. Proces ten może być jednak długotrwały i niełatwy dla rządu szkockiego, bowiem wiązać się będzie z szeregiem problemów wynikających z więzów jakie łączą ten kraj z resztą Wielkiej Brytanii i ostatecznie może się okazać, że powrót do Unii nie będzie najbardziej korzystnym rozwiązaniem dla Szkocji. Nie ulega jednak wątpliwości, że od czasu referendum z 2016 roku rośnie napięcie pomiędzy rządami w Edynburgu i Londynie, a przyszłość Wielkiej Brytanii jako całości zależeć będzie od umiejętnego zażegnania konfliktów wynikających z konsekwencji Brexitu dla Szkocji. Trudno jest jednak aktualnie wskazać jasną drogę, jaką powinien obrać rząd w Londynie w stosunku do polityki SNP, ponieważ oparta jest ona na bardzo jasnym celu - niepodległości. Brak zgody na referendum niepodległościowe będzie nasilał antagonizm między Anglią a Szkocją, natomiast zgoda na takie głosowanie wiąże się z bardzo dużym ryzykiem, ponieważ sondaże wskazują, że każdy wynik jest możliwy, co może doprowadzić do rozpadu Zjednoczonego Królestwa i potężnych konsekwencji politycznych oraz gospodarczych.

---

¹⁴ <https://www.theguardian.com/politics/2021/jan/10/snp-demand-billions-in-brexit-compensation-for-scotland>

Literatura

- Bem, A., Ślusarczyk, B., 2020. *Wymiana handlowa między Polską a Wielką Brytanią w latach 2003-2017 i potencjalne konsekwencje Brexitu dla Polski*, Przegląd Geopolityczny, 32, s. 68-82.
- Birrell, D., Gray, A., 2017. *Devolution: The Social, Political and Policy Implications of Brexit for Scotland, Wales and Northern Ireland*, Journal of Social Policy, s. 765-782.
- Czapiewski, T., 2017. *Między niepodległością a Unią Europejską. O paradoksach postawy Szkockiej Partii Narodowej wobec Brexitu*, Politeja, s. 65-83.
- Henderson, A., Jeffery, C., Wincott, D., Wyn Jones, R., 2017. *How Brexit was made in England*, The British Journal of Politics and International Relations, s. 631-646.
- Henderson, A., Poole, E., Jones, R., Wincott, D., Larner, J., Jeffery, C., 2020. *Analysing vote-choice in a multinational state: national identity and territorial differentiation in the 2016 Brexit vote*, Regional Studies, s. 1-15.
- Kotkowski, D., 2020. *Szansa i zagrożenia dla pozycji Unii Europejskiej jako gracza na arenie międzynarodowej w perspektywie krótkookresowej*, Przegląd Geopolityczny, 34, s. 103-118.
- McEwen, N., Murphy, M., 2021. *Brexit and the union: Territorial voice, exit and re-entry strategies in Scotland and Northern Ireland after EU exit*, International Political Science Review.
- McGarvey, N., Stewart, F., 2016. *European, not British? Scottish nationalism and the EU referendum*, The Future of the UK, between Internal and External Division.
- Oleksiewicz, I., 2020. *Kryzys kulturowy Unii Europejskiej czy wzrost bezpieczeństwa tożsamości kulturowej Europejczyków?*, Przegląd Geopolityczny, 33, s. 155-172.
- Paddison, R., Rae, N., 2017. *Brexit and Scotland: towards a political geography perspective*, Social Space Journal, s. 35-48.
- Paun, A., Sargeant, J., Kanne, J., Thimont, J.M., Shuttleworth, K., 2021. *Scottish independence: EU membership and the Anglo-Scottish border*, Institute for Government, London.
- Sotkasiira, T., Gawlewicz, A., 2021. *The politics of embedding and the right to remain in post-Brexit Britain*, Ethnicities, s. 23-41.
- Stolz, K., 2020. *Past the point of no return: Scotland, Brexit and Independence*, Hard Times, s. 39-47.
- Tierney, S., 2017. *A second independence referendum in Scotland: the legal issues*, LSE European Politics and Policy (EUROPP).
- Trubalska, J., 2017, *Wielowymiarowe zarządzanie granicami zewnętrznymi Unii Europejskiej*, Przegląd Geopolityczny, 19, s. 104-113.

Świstak, P., 2021. Dążenie Szkocji do niepodległości na tle referendum dotyczącego opuszczenia Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię, Przegląd Geopolityczny, 37, s. 92-103.

Vitale, A., 2020. *The rebirth of economic nationalism – from neo-protectionism to the new world geo-economy*, Przegląd Geopolityczny, 34, s. 36-51.

Wilczyński, P. L., 2017, *Miejsca potencjalnych konfliktów etnicznych w Europie*, Przegląd Geopolityczny, 20, s. 28-52.

Scotland's quest for independence against the backdrop of the referendum on leaving the European Union by the Great Britain

The article contains the analysis of actions taken by the Scottish Government aiming at independence of this country. There is an attempt to answer the question what are the consequences of leaving the United Kingdom for this country. In addition, the paper refers to the results of the 2016 referendum on the UK's exit from the European Union, which provides a starting point for further consideration of the causes of growing independence attitudes in Scotland. The direct consequences of Brexit for the country are also discussed with several examples. The author shows that the future of Scotland is uncertain, because the result of a potential independence referendum is unclear, as well as the possible consent of the government in London to hold it again.

Key words: Scotland, Brexit, independence, European Union, United Kingdom, referendum.